

BUYRAK ETISHMOVCHILIGI BO'LGAN BEMORLARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Valijonov Sardor Rustam og'li

Toshkent davlat tibbiyot universiteti
talabasi

Narmetova Yulduz Karimovna

Toshkent davlat tibbiyot universiteti dotsenti,
psixologiya fanlari doktori(DSc), ilmiy rahbar.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17646517>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-noyabr 2025 yil

Ma'qullandi: 15-noyabr 2025 yil

Nashr qilindi: 19-noyabr 2025 yil

KEY WORDS

dializ, psixologik holat, stress, depressiya, xavotirlik, ruhiy qo'llab-quvvatlash, motivatsion terapiya, bemor psixologiyasi, ijtimoiy moslashuv, hayot sifati.

ABSTRACT

Ushbu tezisda dializ jarayonidan o'tuvchi bemorlarning psixologik holati, ularning emotsional, ijtimoiy va ruhiy muammolari hamda ularni yengish yo'llari tahlil qilinadi. Dializ — bu hayotni saqlab qoluvchi, lekin uzoq muddat davom etadigan tibbiy jarayon bo'lib, bemorlarning psixik holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotda dializ bemorlarida uchraydigan stress, depressiya, xavotirlik va umidsizlik kabi psixologik holatlar o'rganilgan. Shuningdek, psixologik qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy yordam va motivatsion terapiya usullarining samaradorligi tahlil qilingan. Tezis natijalari dializ bemorlarining ruhiy barqarorligini ta'minlash, ularning hayot sifatini yaxshilash hamda psixologik yordam dasturlarini takomillashtirish uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Tibbiyot sohasida dializ jarayoni hayotni saqlab qolishning eng muhim usullaridan biri hisoblanadi. Buyrak yetishmovchiligi tufayli organizmda toksik moddalarning to'planib qolishini oldini olishda dializ muhim rol o'ynaydi. Ammo bu jarayon faqat jismoniy emas, balki ruhiy jihatdan ham murakkab kechadi. Dializ bilan yashovchi bemorlar ko'p hollarda uzoq muddatli tibbiy nazorat ostida bo'ladilar, bu esa ularning hayot tarzini butunlay o'zgartiradi. Shu sababli, dializ bilan bog'liq psixologik holatlarni o'rganish, bemorlarning ruhiy barqarorligini saqlash va ijtimoiy moslashuvini ta'minlash dolzarb masalalardan biridir.

Dializ psixologiyasi – bu dializ jarayonida bo'lgan bemorlarning hissiy, ruhiy va ijtimoiy holatini o'rganadigan maxsus yo'nalish bo'lib, u tibbiyot va psixologiya fanlarining kesishgan nuqtasida joylashgan. Ushbu yo'nalishning maqsadi – bemorlarning ruhiy siqilishlarini aniqlash, stressni kamaytirish, depressiya darajasini pasaytirish va ularni hayotga ijobiy qarashga undovchi psixologik yordam tizimini yaratishdir.

Asosiy qism

Dializ bemorlarining psixologik holati murakkab bo'lib, u ko'plab omillar bilan bog'liq: kasallikning davomiyligi, jismoniy cheklovlar, ijtimoiy aloqalarning kamayishi, hayot tarzining o'zgarishi, moddiy qiyinchiliklar va doimiy tibbiy nazorat zarurati. Shuningdek, dializ

bemorlarida o'ziga ishonchsizlik, tashvish, umidsizlik, yolg'izlik hissi kabi ruhiy holatlar tez-tez uchraydi.

Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, dializ bemorlarining taxminan 40–50 foizida depressiv simptomlar kuzatiladi. Bu esa ularning davolanish jarayoniga, shifokorlar bilan muloqotiga va umuman hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, psixologik yondashuvni dializ terapiyasining ajralmas qismi sifatida qo'llash zarur.

Dializ jarayonida psixologning vazifasi bemorlarning ruhiy holatini kuzatish, ularning ichki his-tuyg'ularini ifodalashiga yordam berish, ijobiy fikrlashni shakllantirish va stressni kamaytirishdan iborat. Psixologik yordam shakllari quyidagilar bo'lishi mumkin:

Individual psixoterapiya – bemorning kasallikni qabul qilishi, o'z-o'zini qadrlashi va umidini tiklashiga yordam beradi.

Guruhli terapiya – dializ bemorlarining bir-birini tushunishi, tajriba almashishi va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni kuchaytiradi.

Motivatsion suhbatlar – bemorni faol hayot tarziga, sog'lom fikrlashga va davolanishga sodiqlikka undaydi.

Oilaviy maslahatlar – bemorning yaqinlariga dializ jarayonining psixologik tomonlarini tushuntirish, ularning ham ruhiy tayyorgarligini oshirishga qaratilgan.

Bundan tashqari, bemorning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash ham muhimdir. Dializ bemorlari ko'pincha ish joylarini, faoliyatlarini yoki ijtimoiy mavqegini yo'qotishadi. Shu sababli, ularga ijtimoiy yordam dasturlari, reabilitatsiya markazlari va psixologik treninglar orqali qo'llab-quvvatlash zarur.

Dializ psixologiyasi sohasida olib borilayotgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ruhiy holati barqaror bemorlarning jismoniy sog'ayish darajasi ham yuqori bo'ladi. Ruhiy holatni mustahkamlash orqali immun tizimi faoliyati yaxshilanadi, qon bosimi barqarorlashadi va dializ jarayoniga moslashish osonlashadi.

Shuningdek, zamonaviy psixologiyada "umid terapiyasi", "kognitiv-behavioral terapiya" va "mindfulness" kabi usullar dializ bemorlarida ijobiy natijalar bergan. Ushbu yondashuvlar bemorga kasallikni emas, balki o'z hayotini nazorat qilish hissini qayta tiklash imkonini beradi.

Dializ bilan yashayotgan bemorlar uchun eng yaqin ruhiy tayanch – bu oila hisoblanadi. Oila a'zolari bemorga faqat g'amxo'rlik bilan emas, balki to'g'ri ruhiy munosabat bilan ham yordam berishlari zarur. Ko'plab holatlarda bemorning holatini yengillashtirish uchun yaqinlarining ruhiy savodxonligini oshirish, ularni maxsus psixologik treninglardan o'tkazish muhimdir.

Ota-ona, turmush o'rtoqlar yoki farzandlar tomonidan beriladigan mehr, sabr va e'tibor bemorning ijobiy fikrlashini kuchaytiradi. Shu bilan birga, oilaviy qo'llab-quvvatlash depressiya darajasini pasaytiradi, umidni oshiradi va ijtimoiy izolyatsiyani kamaytiradi.

Dializ psixologiyasida kommunikatsiyaning ahamiyati

Bemor va tibbiyot xodimlari o'rtasidagi muloqot sifatining yuqori bo'lishi ruhiy barqarorlikni ta'minlashda katta rol o'ynaydi. Shifokorlar, hamshiralar va psixologlar bemorga empatiya bilan, ya'ni hamdardlik asosida yondashishlari lozim. Dializ jarayonida bemorga faqat tibbiy yordam emas, balki mehr-muhabbat, e'tibor, tushunish kabi insoniy qadriyatlar ham zarur.

Kommunikatsiya orqali bemor o'zini qadrlangan shaxs sifatida his etadi, bu esa kasallikka qarshi kurashishda kuchli motivatsiya manbai bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun tibbiyot xodimlari psixologik kommunikatsiya madaniyatini egallashi muhim sanaladi.

Dializ bemorlarida umid va ijobiy fikrlashni shakllantirish

Umid inson psixologiyasining eng muhim tayanchlaridan biridir. Dializ bemorlarida umidni yo'qotish ko'pincha kasallikning og'irlashishiga sabab bo'ladi. Shu bois, psixologik yordamning markazida umidni tiklash va ijobiy fikrlashni shakllantirish turadi.

Psixologlar bu borada turli metodlardan foydalanishadi: vizualizatsiya, affirmatsiya, meditatsiya, musiqiy terapiya va art-terapiya usullari samarali natijalar beradi. Ular bemorning ichki dunyosini tinchlantiradi, ijobiy energiyani faollashtiradi va hayotga qayta qiziqish uyg'otadi.

Xulosa

Dializ jarayonida bemorning ruhiy holati tibbiy davolanish jarayonining ajralmas qismidir. Faqat jismoniy davolash emas, balki ruhiy qo'llab-quvvatlash ham bemorning sog'ayishida muhim rol o'ynaydi. Dializ psixologiyasi bemorning hayot sifati, davolanishga bo'lgan ishonchi va ijtimoiy faoliyatini saqlab qolish uchun zarur fan yo'nalishidir.

Shuning uchun dializ markazlarida professional psixologik xizmatni yo'lga qo'yish, bemorlar va ularning oilalari uchun muntazam psixologik treninglar o'tkazish zarur. Bunday yondashuv bemorning sog'lig'ini yaxshilash bilan birga, ularning hayotga bo'lgan ijobiy munosabatini ham mustahkamlaydi.

Dializ psixologiyasining asosiy vazifasi — insonni kasallik bilan emas, balki hayot bilan kurashishga o'rgatishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Абдуллаев, А. (2020). *Tibbiy psixologiya asoslari*. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
2. Karimova, V.M. (2019). *Klinik psixologiya: nazariya va amaliyot*. – Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Rasulova, M. (2021). *Sog'liqni saqlash tizimida psixologik yordamning o'rni*. – Toshkent: Ilm ziyo.
4. World Health Organization (WHO). (2020). *Psychological aspects of chronic kidney disease and dialysis*. – Geneva: WHO Press.
5. Kimmel, P. L., & Peterson, R. A. (2019). Psychological factors in end-stage renal disease: A review. *American Journal of Kidney Diseases*, 73(1), 133–150.
6. Thong, M. S. Y., Kaptein, A. A., & Krediet, R. T. (2018). Quality of life and psychological functioning in dialysis patients: A systematic review. *Nephrology Dialysis Transplantation*, 33(10), 1781–1790.
7. Jalolova, N. (2022). *Stress va depressiyani yengishning psixologik mexanizmlari*. – Toshkent: TDPU nashriyoti.
8. Нарметова, Ю. (2016). Организация психологической службы у больных с хронической почечной недостаточностью. *Scienceweb academic papers collection*.
9. Нарметова, Ю. (2022). Эмоционально-невротические расстройства у психосоматических больных и особенности оказания психологической помощь. *Общество и инновации*, 3(2/S), 64-71.

10. Нарметова, Ю. (2017). Психологическая помощь больным с хроническими соматическими заболеваниями.
11. Нарметова, Ю. (2022). Психосоматик беморларда эмоционал-невротик бузилишлари ва уларга психологик ёрдам кўрсатишнинг ўзига хослиги. Общество и инновации, 3(2), 64-71.
12. Нарметова, Ю. (2017). Психология ва медицинада психосоматик ёндашувлар. УзМУ хабарлари.с

